

Tózsér Anett

Torockó épített és szellemi örökségének hatása az itt élők identitására

Torockó's Impact of Built and Intellectual Heritage on the Identity of Its Residents

Összefoglalás

Torockó évszázadokra visszanyúló gazdag öröksége és hagyományai máig jelentős hatást gyakorolnak az itt élők életére. Ezért jelen kutatással arra kerestük a választ, hogy Torockó hogyan, milyen eszközökkel erősíti a településen élők identitását, a lakosság településhez való kötődését, továbbá hogy Torockó öröksége milyen hatással van a települési és a térségi munkahelyteremtésre, valamint a közösségépítésre. A tanulmányban nyolc interjúalannal készült interjú válaszait használtuk fel. Az interjúalanyok a település életét meghatározó intézmények, szervezetek vezetői és képviselői voltak. A vizsgálat eredményei megerősítették, hogy Torockó példaként szolgál a magyar örökségérték megőrzésében és a magyarságkép formálásában, ugyanis egy olyan megyében található, ahol a magyarok aránya nem éri el a 3%-ot sem. Az itt élők ennek ellenére megtartották a magyar identitásukat, tiszta magyar nyelvet beszélnek és őrzik azt a sok évszázados értékkincset, amelyet az ősök rájuk hagyományoztak. Az épített és a szellemi örökségre alapozva a turizmus vált a legfontosabb foglalkoztató és munkahelyteremtő ágazattá a településen. A lakosságban tudatosult, hogy ezeknek az értékeknek az őrzése az, ami őket évszázadokon át megtartotta. Ezért törekednek ezeket megőrizni és átörökíteni a következő generációknak.

Journal of Economic Literature (JEL) kódok: O15, O18, R58, Z32

Kulcsszavak: Torockó, épített örökség, hungarikum, helyi identitás, hagyományőrzés

DR. TÓZSÉR ANETT, kutató, Nemzetstratégiai Kutatóintézet (anett.tozser@nski.gov.hu).

Summary

Torockó's rich heritage and traditions, which dates back centuries, still have a significant impact on the lives of its inhabitants. This research therefore has sought to find out how Torockó strengthens the identity of its inhabitants and their attachment to the municipality, and how Torockó's heritage influences job creation and community building in the municipality and the region. Interview responses from eight interviewees were used in the study. The interviewees were leaders and representatives of institutions and organizations that shape the life of the municipality. The results of the study have confirmed that Torockó is a model for preserving Hungarian heritage and shaping the image of Hungarians, as it is located in a county where the proportion of Hungarians is less than 3%. Despite this, the inhabitants have retained their Hungarian identity, they speak a pure form of Hungarian language and preserve the centuries-old cultural treasures passed down by their ancestors. Based on the built and intellectual heritage, tourism has become the most important employment and job-creating sector in the settlement. The population has become aware that it is the preservation of these values that has kept them alive for centuries. That is why they strive to preserve them and pass them on to future generations.

BEVEZETÉS

Torockó magyar szórványtelepülés Romániában, Fehér megyében. Egykori bányászváros, a Székelykő hármaskúcsa alatt, lakói ide betelepült székelyek. A település Erdély legnyugatibb székely végvára. A Torockói-hegységben, a Székelykő és az Ordaskő sziklavonulatának völgyében, Kolozsvártól délre, Nagyenyedtől 23 km-re északnyugatra fekszik (Keszeg, 2006; Furu, 2015; Magyar Civil Szervezetek Erdélyi Szövetsége).

Torockó és Torockószentgyörgy egy közigazgatási egységet, ún. községet alkotnak. A legutóbbi népszámlálási adatok szerint a község lakóinak száma 1015 fő és 90%-uk magyar nemzetiségű (Torockó község 2021-es népességszáma). Torockó hivatalos statisztikákban szereplő lakóinak száma körülbelül 500 fő és ebbe azok is beletartoznak, akiknek itt van a bejelentett lakóhelyük, azonban életvitelszerűen máshol élnek. Az állandó jelleggel Torockón élők száma azonban körülbelül maximum 300 fő. A lakosságnak legalább a 60%-a tartozik a nyugdíjas korosztályhoz.¹

A falu mellett 1130 méter magasra tornyosul Erdély egyik legjellegzetesebb sziklatömbje, a néphit szerint emberalakot megmintázó Székelykő. Torockóval kapcsolatban ismeretes egy mondás, mely szerint itt „a Nap kétszer kel fel”. Korán reggel megjelenik az égbolton, a Székelykőtől balra, majd elbújik a Székelykő mögé, és csak később emelkedik olyan magasra, hogy bevilágíthassa az egész falut (Hegedűs, 2022; Csiki, 2023; Torockó Kulturális és Egészségvédő Egyesület).

A vasművesség Torockón a 14. század végén, vagy a 15. század elején – német bányászok jelenléte révén – kapott lendületet. Torockó Erdély legjelentősebb vasműves központjává vált, melynek köszönhetően bányavárossá avatták, s hosszú ideig biztosította a lakosok megélhe-

tését. Nevét a főfoglalkozást nyújtó vasbányásztól nyerte. Taracznak nevezik még ma is egyes lakosok a vassalakot, innen alakult a Taraczkó, később pedig a Torockó elnevezés. Pecsétje 1590-ből származik, közepén két hosszú és egy lapos ekevassal és „Insignia Toroczko 1590” felirattal. A 19. század második felében a bányák kimerülésével a vasbányászat és a vasfeldolgozás megtorpant, és ez a település fejlődését is lelassította (Furu et al., 2006; Erdélyi Értékek Tára; Torockó Kulturális és Egészségvédő Egyesület; Transylvania Trust: Torockó rövid története).

A 16. században, Erdély első fejedelme, János Zsigmond uralkodása alatt a lakosság a református vallásról áttért az unitárius vallásra, és azóta is Torockót e hit hívei lakják. Torockó volt – ahogy lakói nevezték – az unitárius Mekka: tehetős vasműves lakosai az egyik legerősebb gyülekezetet tartották fenn, saját alapítású iskolájuk bentlakásába Erdély több mint kétszáz településéről érkeztek diákok (Furu et al., 2006; Bagdán, 2021; Torockó Kulturális és Egészségvédő Egyesület).

Figyelmet érdemel a falu gazdag népviselete, hímzései és bútorfestészete, valamint az 1870-es évek tűzvészai után épült száz stílusú „fehér házai” (Orbán, 1868; Jankó, 1893; Malonyai, 1909; Nagy, 1957; Bagdán, 2021).

Torockó a Kárpát-medence legegyszerűbben és leghitelesebben fennmaradt népi építészeti együttese. A házak egyedi, csak itt jellemző stílusban épültek. Itt található a Kárpát-medence legrégebbi, 1668-ban épült, in situ megőrzött parasztháza. 1999-ben Torockó Europa Nostre-díjat nyert a 138 hagyományos házból álló, egyedi népi építészeti együttes kiváló helyreállításáért, mely a legmagasabb műemlékvédelmi követelmények betartásával, határokon átnyúló támogatással és helyi elkötelezettség eredményeként valósult meg (Hatz Lám, 2003; Hegedüs, 2015; Torockó épített öröksége. Hungarikumok Gyűjteménye; Torockó: <https://torocko.eu/>).

Torockó, Erdély egykori legjelentősebb vasműves központja 2012-től a Világörökség várományosa, 2017-ben pedig hungarikum minősítést kapott. Ezt követően 2024-ben a romániai szakírókból álló FIJET Románia elismerésével lett gazdagabb, mely szerint a turisztikai szakírók a Székelykő lábánál fekvő települést tekintik Románia elsőszámú turisztikai célpontjának (Basa, 2024; Hegedüs – Újvári, 2017; A világörökség listájára kerülhet az erdélyi Torockó. Ma7, 2012).²

A sokak által Erdély legszebb falvának tartott település az utóbbi években az erdélyi falusi turizmus egyik legfontosabb központjává vált. Ezt annak köszönheti, hogy őrzi a néphagyományokat, és emellett a település több érdekességet és kapcsolódási lehetőséget kínál minden korosztálynak (Keszeg, 2015; Tamáska, 2015; Csiki, 2023; Makkay, 2023).

Torockó örökségértékeinek a településen élők identitására és a településfejlődésre gyakorolt hatásait vizsgálva *hipotézisként* azt fogalmaztuk meg, hogy a Torockón élők büszkéek az identitásukra, az itt élők kötődnek a településükhöz. A munkahelyteremtés főként a falusi turizmusra épül, a közösségépítés alapját Torockó épített öröksége, a régmúlt hagyományai jelentik.

E fenti hipotézist vizsgálandó, jelen kutatással arra kerestük a választ, hogy Torockó hogyan, milyen eszközökkel erősíti a településen élők identitását, a lakosság településhez való kötődését, továbbá hogy Torockó

épített és szellemi öröksége milyen hatással van a települési és a térségi munkahelyteremtésre, valamint a közösségépítésre.

A tanulmányban nyolc interjúalannyal készült interjú válaszait használtuk fel. Ők az alábbi interjúalanyok voltak: Torockói polgármestere; Torockó unitárius tiszteletese, a Kolozs-Tordai Egyházkör esperese; a Torockói Aktív Turizmus Egyesület elnöke; a Torockói Íjász Szer Egyesület elnöke; a Duna Ház igazgatója; a Torockói Néprajzi Múzeum igazgatója; a Király Vendégház tulajdonosa; Király Ferenc bútorkészítő. A félig strukturált interjúk során az interjúvázlatban előre meghatározott kérdésektől csak minimálisan tértünk el, ez lehetőséget biztosított az interjúalanyok válaszainak az összehasonlítására, illetve szintetizálására.

A fenti kutatási célokat vizsgálándó, az alábbi kérdésekre kerestük a választ.

- A településen hogyan éltetik tovább Torockó örökségét? Ennek a mai életben való megjelenítését hogyan valósítják meg, illetve hogyan képzelik el?
- Milyen intézmények, civil szervezetek működnek a településen? Hogyan valósul meg a hagyományos kultúra tovább élését elősegítő intézmények, civil szervezetek működése a településen?
- Az értékmegőrzésben milyen szerepe van az oktatási intézménynek? Milyen formában kapnak szerepet az oktatási programban Torockó örökségértékei?
- Milyen mértékben hat Torockó öröksége a települési és térségi munkahelyteremtésre, a vállalkozásokra és a civil szervezetekre, a közösségépítésre és a településfejlesztésre?
- Hogyan viszonyulnak az itt élők Torockó örökségéhez? Milyen területeken érzékelhetők ezek a viszonyulások?

TOROCKÓ NÉPI ÉPÍTÉSZETE

Ahhoz, hogy Torockó az ezredfordulóra az erdélyi magyar népi építészet egyik legértékesebb megmaradt örökségévé váljon, furcsa módon a település életének két sajnálatos eseménye járult hozzá: az 1870-es tűzvész és 1880 után a vasbányászat megszűnése. Máig sem tisztázott, hogy a tűz gyújtogatás vagy a véletlen műve volt. Az a tény, hogy a Piactér házai égtek le, ahol a legtehetősebb torockóiak laktak, gyújtogatásra utal. Az is biztos, hogy a hajdani, főleg fából épült, kémény nélküli házak hamar kigyulladtak. Akkori feljegyzések szerint 40 ház égett le. Természetes, hogy mindenki az anyagi lehetőségeihez mérten a lehető leghamarabb szerette volna újraépíteni otthonát, de látva a tűz pusztítását, féltek a fától, mint építőanyagtól, és házaik falát kőből rakták. Egyforma lett a házak magassága, és nagyjából a formája is. Egyik építető sem akart lemaradni a szomszédtól, de hivalkodni sem szeretett volna egy egészen más méretű vagy formájú épülettel (Borbély, 1927). (1–2. kép)

Torockó népi építésze már a múlt században is számos kutató érdeklődését felkeltette. A település rendszeres felmérésére és műemlék jellegű házai védelmének megszervezésére azonban csak az 1990-es években került sor a Transylvania Trust megalakulásával (Borbély, 1927).

Az épületek felmérése eredményeképpen a szakemberek megállapították, hogy a falu épületállagának 33,6 százaléka különösen értékes, több mint százéves épület (Furu et al., 2006).

1. kép: A Felső piacsor házai

2. kép: Alsó piacsor házai

Forrás: Wikipédia, Torockó.

Az értékvédelemben a sorsfordító változást fiatal erdélyi műemlékvédők és az 1990-es évek közepén indult, általuk szervezett nagyszabású műemlékvédelmi program hozta el, amely nyomán 1999-ben Europa Nostra-díjat, 2017-ben hungarikum minősítést kapott a település történelmi magja – utóbbi címet ekkor adományozták először Erdélyben. A több mint három évtizede zajló műemlékmentő munka során közel százötven porta megújulását segítette a Transylvania Trust Alapítvány és Torockó testvértelepülése, Budapest V. kerülete (Furu 2017, 2018; Tamáska, 2015; Bagdán, 2021).

A Torockó Értékvédő Program a település építészeti értékeinek aktív, ösztönző jellegű védelmére törekszik. Műemlékvédelmi szakmai körök kezdeményezésére azzal a céllal jött létre, hogy Torockó értékes, de veszélyeztetett építészeti örökségének átalakítását megakadályozza (Furu, 1999, 2000; Furu et al., 2006; Tamáska, 2015; Torockó Értékvédő Program).

Román András előterjesztése nyomán Budapest V. kerületének önkormányzata 1996-ban „örökbefogadott” két erdélyi települést: határozatot hozott Torockó és Énlaka építészeti öröksége megőrzésének anyagi támogatására. A három önkormányzat együttműködésének eredményeként testvértelepülési kapcsolat létesült. Az értékvédő program eszköze egy támogatási rendszer, melynek technikai lebonyolítását Torockó esetében a kolozsvári székhelyű Transylvania Trust Alapítvány végzi (Furu, 1999, 2000; Furu et al., 2006; Tamáska, 2015; Torockó Értékvédő Program).

1996-tól kezdődően Torockón mintegy 130-140 ingatlan tulajdonosa vette át évente egyszer a havi fizetés nagyságrendjének megfelelő karbantartási támogatást („A keret”). A támogatás folyósításának három feltételét a támogatási szerződés tartalmazza: a tulajdonos elvégzi háza körül a megfelelő karbantartási munkálatokat, épületei értékes építészeti és utcaképi elemeit nem változtatja meg, illetve változtatási szándékaival szaktanácsért az alapítványhoz fordul és az alapítvány ajánlásai szerint cselekszik. A pályázati úton szétosztott helyreállítási támogatás nagyobb munkálatok elvégzését teszi lehetővé („B keret”).

A Torockó Értékvédő Program a műemlék-tulajdonosokkal és a helyi önkormányzattal való együttműködésen alapszik. A program műemlékvédelmi stratégiája elsősorban a még megmaradt értékek továbbörökítését, ápolását tűzte ki célul. Nem törekszik valamely korábbi állapot mindenáron való visszaállítására, sem a jelenlegi helyzet rögzítésére. Ezzel ellentétben azt szeretné elérni, hogy a hagyományos értékek megtalálják a helyüket a település jövőbeli életében.

A program indulásakor a cél elsősorban a műemléki szempontból nem megfelelő változtatások elkerülése volt, ami súlyosan károsíthatta volna az építészeti összképet. A támogatási rendszerrel az esetek döntő többségében ezt ki lehetett küszöbölni, sőt a felvett összegek azt eredményezték, hogy a faluban rendszeressé vált a karbantartás, és az épületállomány állapota látványosan javult. A legfontosabb eredménynek az tekinthető, hogy a program eddigi működése alatt megváltoztatta a település lakóinak a hagyományos építészeti értékekhez való viszonyát. A torockóiak ma már nem szégyellik a műemlékjellegű épületeket, hanem megőrzésükre törekednek.

A műemlékvédelmi rendszer első tizenöt évében Torockón a támogatott ingatlanok 96%-ában az adományok értékét 100–150%-al meghaladó összeget fordítottak önerőből – gyakran ismételt – karbantartásra, javításra. A pályázati úton elosztott helyreállítási támogatásból eddig több mint száz épületen végeztek el restaurálási, szakvéleményezési, tervezési és felmérési munkálatokat (Furu et al., 2006; Furu 2012, 2018; Torockó Értékvédő Program).

A falu mintegy 160 népi építészeti műemlékén sokféle beavatkozást sikerült elvégezni. A munkálatok tárgya minden esetben a műemléki ingatlan volt. Leggyakrabban, épületenként szakaszosan dolgoztak, átfogó, teljes helyreállításról, a magas költségek miatt, csak kivételes esetekben lehetett szó. A legtöbb munkálat homlokzat-helyreállítás, tető- illetve házajzatjavítás, szerkezeti beavatkozás vagy gyorsbeavatkozás volt. Néhány éve kezdődött el, elsősorban az utcakép javítása érdekében a régi, díszes fakapuk helyreállítása, valamint az oda nem illő fémkapuk hagyományos kialakítású új kapura történő cseréje. Szintén utcaképi hatásuk miatt kezdeményezték nem hagyományos ingatlanokon elvégzett munkálatok támogatását. Majd a temető karbantartásának ösztönzését is napirendre tűzték. Településrendezési (a köztereket, utcákat érintő) kérdésekben az alapítvány elsősorban tanácsadás, tervezés szinten tud részt venni, azonban 2006-ban a közutak, vajorok rehabilitálását is tervbe vették (Furu et al., 2006; Furu, 2018; Torockó Értékvédő Program).

A munkálatok jelentős része a tulajdonosok kezdeményezésére, saját erőből, vagy felfogadott helyi mester munkája révén valósult meg. Ritkábban az alapítvány kérte fel a tulajdonosokat egy-egy elengedhetetlenül szükséges beavatkozás elvégzésére. Az éves általános támogatásból („A keretből”) megvalósuló munkálatok esetén pénzügyi elszámolási kötelezettség vagy határidő betartása a tulajdonosokat nem terhelte. Szorosabb kereteket szabott a pályázati úton elnyerhető helyreállítási támogatás, melynek mértéke is jelentősebb („B keret”). A kuratórium szakemberei elé évente általában 40–60 kérés került. A testület a folyó évi prioritások alapján, a munkálat fontosságát, megvalósíthatóságát, valamint az ingatlan építészeti értékét figyelembe véve döntött, kiválasztva a 8–12 nyertest. A tulajdonosoknak az alapítvány közvetlen ellenőrzése alatt, a támogatás összegét önerőből kipótolva, határidőre kellett elvégeztetnie

a munkálatot. A szerződéses feltételek be nem tartása vagy akár utólagos megszegése a támogatás teljes visszafizetésére kötelezhette a kedvezményezettet (Torockó Értékvédő Program).

A támogatási program néhány éve véget ért ugyan, azonban betöltötte a rendeltetését: több mint két évtizeden keresztül ösztönözte az itt élőket Torockó épített örökségének tudatos védelmére és továbbörökítésére.

A kutatás során megszólított interjúalanyok is hangsúlyozták az épített örökség megőrzésének jelentőségét Torockó életében, és ebben a folyamatban kiemelték Budapest V. kerülete Belváros-Lipótváros önkormányzatának és a Transylvania Trust Alapítványának a szerepét. Elmondták ugyanakkor azt is, hogy az értékvédő program inkább szimbolikussá vált az utóbbi néhány évben. A programban részt vevő ingatlanok tulajdonosai ezekben az években is részesültek támogatásban (300 lej, ami kb. 20 ezer Ft pályázonként), amiből ugyan nem lehet épen tartani egy ingatlant, maga a gesztusérték azonban jelentős és a program továbbra is irányadó az itt élőknek. Emellett az építési engedélyek kibocsátásában a Transylvania Trust Alapítványának van továbbra is szerepe.

A fenti két szervezet érdemben tehát ma már nincsen jelen a település értékvédelmi programjában és ennek hatása meg is látszik az interjúalanyok véleménye szerint. Az új épületeknek a megjelenése, azoknak az egységes torockói stílustól való eltérése némileg árnyalja ugyanis az eddigi képet: időnként megtörténik az, hogy először felépítik a házat és aztán szerzik meg hozzá az építési engedélyt. Azonban a torockói gyökerekkel rendelkező lakosság, illetve azok, akiknek vállalkozásuk van a településen és továbbra is a vendéglátásba kívánnak befektetni, gondosan odafigyelnek az otthonukra. Ők tudják azt, hogy ez az az alapérték, amire a turizmust, a megélhetésüket is fel lehet építeni. Ezért az itt élőknek a legnagyobb része igyekszik a saját otthonát rendben tartani és megőrizni a torockói építészeti stílusjegyeket. Ugyanakkor a településre beköltözők is töreksenek arra, hogy a megfelelő irányba alakítsák a faluképet. – emelték ki a válaszadók.

TOROCKÓ HAGYOMÁNYAI

A torockói viselet jellemzői

A népviselet az ősi magyar és német keveréke, és nemes kelméivel, az úri-polgári ruhatárhoz közelálló darabjaival, kevés színhasználatával (fehér, azután a kék és a zöld), hímzéseivel úgy vált ki a többi erdélyi öltözet közül, mint a magyarországi falusi népviseletek közül a mezővárosok (Debrecen, Kecskemét) öltözetei. Jellegetes darabja a piros csizma, az eladósorban levő lányoknál az aranyhímzéssel díszített párta, a fémlemezkekkel díszített ing és télen a prémes mellények, kabátok. A 20. század közepe óta már csak ünnepekkor hordják a népi ruhákat (Torockó Kulturális és Egészségvédő Egyesület; Torockói viselet. Magyar Néprajzi Lexikon).

A *ferfiak* borjúsájú gyolcsinge kordovánból (festett kecske-, vagy juhbőr) készült és a nadrágon kívül viselték, a viselő korát megillető színű és díszítésű övvel szorították le. A gatyá itt csak alsó ruhanemű. Felette fehér abaposztóból (a legfinomabb hazai készítésű posztó) csizmanadrágot, harisnyát hordtak. Ennek díszítése a nemzeti színeknek megfelelő posztócsí-

kokkal történt. Kék bojtos, puhaszárú fekete csizmát öltöttek hozzá. Az ing fölé bundalájbit vettek. Ez téli-nyári öltözetdarab volt, fehérített báránybőrből készült, kék fonallal varrt írha rátéttel díszített ujjatlan, elől csukódó bőrmellény, nyakában magas rókaprémgallérral. Csak téli felsőruha a ködmön és a templomcondra (gyapjúposztóból készült kabát). A ködmön egyező díszítésű a bundalájbival, azonban ujjja is van. A condra fekete, házilag szőtt posztó, gazdag piros-sárga-zöld-fehér-kék posztórátéttel. A ködmönhöz hasonlóan vállra vetve viselték, általában csak templomba menetkor. A völgyény is templomcondrában esküdött. E ruhadarabok közé ékelődtek az ujjasok, sötétkék posztóból vagy kockás flanelből – ezeket az ingre vették fel a lájbi alá. Fekete nemezkalapjuk széles, felhajtott karimájú, fekete bársonyszalag szegéssel készült. Itt maradt meg legtovább a fehér, lapos, három oldalról prémezett báránybőr sapka. A férfiak öltözete túlnyomóan fehér színű, s éppolyan a nők is, csupán itt a fehér mellé odakerül a kék és zöld színek használata is (Orbán, 1868; Jankó, 1893; Malonyai, 1909; Nagy Jenő, 1957; Klotz, 2023; Torockói viselet. Magyar Néprajzi Lexikon).

A *női viselet* – kor és alkalom szerint – sokkal változatosabb. A hétköznapi munkák közben a torockói asszony egyszerű fersinget (szoknyát)³ és rövid ujjast viselt. A fejükre egyszerű kendőt tettek, melyet hátul kötöttek meg.

Ünnepekkor a lányok *pártája* aranycsipkével borított fekete bársony korona, három oldalról szalagokkal díszítve. A homlokon alákötötték a piros selymet: piros fonalból való szálköteget, melyet csak a párta alatt hordtak a lányok. Amikor menyecske lett a lányból, a ruha ismét változott. Az asszonyok kontyba csavart hajuk fölé fekete selyem főkötiőt vettek, homlokukat fekete atlaszszalaggal kötötték át. Mindezek fölött a fiatalasszony kék, piros vagy zöld selyemszállal hímzett vékony selyemfátylat viselt, amit a nyak körül megtekert, s egyik oldalt a fül körül három díszes tűvel megtűzött. Körülbelül egy év múlva, vagy az első gyermek megszületésekor, a csipkés főkötiő is a láda fenekére került, a menyecske vagy az ujjatlan bőrködmönt, vagy pedig télen mentét, s hozzá fehér sapkát viselt.

Az *ingnek* két sajátossága van: az egyik az, hogy hosszú, a másik pedig, hogy az ujjja is hosszú, s ebben az esetben *sípujjúnak* mondták (az ing bő ujjja a könyök alatt csőszerű részben, a „sípban” folytatódik). Fehér gyolcsból készül, az eleje mintázott, illetve sűrűn ráncolt. Az ing ujját háromféle módon díszítették: hímzéssel, kötéssel és islőgozással (flitterezéssel).⁴ A hímzés keresztben varrott a váll körül, piros vagy kék színben, a kötést hosszában helyezték el több sorban is. Az islőgozás a válltól szinte a kézelőig ér, ugyancsak hosszanti elhelyezésben. Az islőgos inget a fiatal asszonyok, a kötéses inget az idősek, a hímzett inget a lányok viselték. A fiatalok a nyakban csipkés fodrot hordtak az ing fölött.

Az ing kiegészítője a kösnyős *fersing* (fehér gyolcsból készült vállas szoknya). A váll-kösnyő sűrűn ráncolt, szélein gyapjúhímzéssel van kivarrrva. Ünnepekkor ennek a két öltözetdarabnak több kiegészítője van: a csipke, a vert csipkéből összeállított nyaktól derékig érő betét, az ing hosszában elhelyezve. Erre került keresztben a színesen hímzett kék, zöld vagy vörös alapú fűző, továbbá a hosszú kézelő, amelyeket az ingujj felé kapcsolnak.

A fersing ráncokba rakott. Az eleje kerülő kötény gyapjuszálból készített csipkével díszített zöld vagy kék posztó vagy selyemből készül. A derékra a viselő korához, s az alkalomhoz illő zsinórövet kötnek, hosszan lelógó bojtokkal. Ebbe tűzik csücskével az átlósan hajtott selymekendőt. Ehhez az öltözethez palástot hordanak a templomba menetelkor. Ennek is két

változata ismert: az egyik fekete posztóból apró ráncokba szedett, bársonyszalaggal szegett, a másik kék, fekete vagy fehér posztó, az előbbinél jóval rövidebb, kör alakú, apró ráncokba szedett palást (fehéret a menyasszony hord). A kék posztóborításos mentét, fehér irhával szegve, magas álló nyakkal csak vállra vetve viselték. Ez azonban már az asszonyokat illette, akik kék posztó rakott szoknyát öltöttek fel hozzá. A szoknya elé aprómintás fekete bársony- vagy selymekötényt kötöttek (Orbán, 1868; Jankó, 1893; Malonyai, 1909; Nagy, 1957; Klotz, 2023; Torockói viselet. Magyar Néprajzi Lexikon).

A torockói nők csizmája az úgynevezett szíves csizma. Ez kinyújtva olyan hosszú, mint az egész láb és csak úgy rövidült meg, hogy bokában sűrűn ráncba volt szedve. Szíves csizmának azért nevezték, mert az eleje szívalakúra volt szabva; emiatt hajlott a csizma orra „perzsa módra” fölfelé. A lányoknak hegyes orrú, magas sarkú, piros csizmájuk volt, az asszonyoké fekete, mindkettő harmonikás szárú (Malonyai, 1909, Klotz, 2023).

A torockói viselet kevés színt használ, leggyakoribb a fehér, azután a kék és a zöld. Az öltözetdarabok és a díszítések nem követték a parasztstílust, hiszen nem is voltak parasztok. A „kösnys” szoknya, az islógos ing, a palást, a suba, a zsinóröv mind megtalálhatók a 16–17. századi úri leltárakban, ha anyaguk drágább is volt, mint Torockón. Torockó megőrizte a régi alapformákat, ugyanakkor hozzáigazította azokat a bányászvárosi életformájához (Torockói viselet. Magyar Néprajzi Lexikon).

A torockói hímzés, bútorkészítés, vasművesség és temetkezés jellemzői

A régi *hímzés* alapanyaga a kender, melyen vastag piros vagy kék pamutvászon fonalat használnak. Érdemes megemlíteni, hogy egyszerre mindig egy színt használnak. A hímzés során részben szálán varrott, keresztszemes szabadrajzú rámán varrott kézimunka készül. Gyakran alkalmazott motívumuk a liliom, tulipán bokros szerkezetben, mely később új elemekkel gyarapodott, népvivé vált. Régen hímzett ruhadarabokat, lepedőket, párnahuzatokat, abroszokat mintáztak. Mostanság lakásdíszítési tárgyat, párnát, terítőt, blúzt díszítenek. Sokfajta öltés-fajta jellemző rá, például: lapos hímzés, szalagöltés, tollöltés, rácsöltés, szálöltés stb. (Ferencz – Palotay, 1940; Szentimrei, 1997; Hantz Lám I., 2003).

A kézimunkák két fajta varrástechnikával készülnek: egyrészt *keresztszemes öltéssel*, amit szálánvarrott szemes vagy szeminas varrásnak neveznek a helybeliek. A mintát szálszámozással varrják alulról felfele vagy felülről lefele haladva. Ezzel az alapanyag szálait annyira összehúzzák, hogy jellegzetes kiemelkedő felületet nyernek. Másrészt *lapos öltéssel* készülnek az írásos, helyi elnevezéssel rámán varrott kézimunkák. Azért nevezik „rámán varrottnak”, mert a mintával kiírt, kirajzolt vásznat ráfeszítik egy fakeretre, így könnyebben, szabályosabban és szebben lehet kivarrni. Hogy a minta vonala még hangsúlyosabb legyen, száröltéssel körbevarrják, inazzák. Az igazi rámán varrott kézimunkának színe-visszája szinte egyforma. Sajátosak a minták elnevezései is, van nagykígyós és kiskígyós, petrezselymes, állóliliomos, folyótulipános és tölgyfaleveles elnevezésű minta, hogy csak a legismertebbeket említsük (Ferencz – Palotay, 1940; Szentimrei, 1997; Hantz Lám I., 2003).

Ahogy a varrostások, hímzések kihagyhatatlan motívumai Torockónak, úgy a *bútorkészítés* sem maradhat el. A bútorkészítők által előállított darabok kezdetben több közös vonást mu-

tattak díszítés tekintetében a kalotaszegi bútorokkal. Azonban a múltban történt tüzesetek következtében az eredeti tradicionális bútorok jelentős része odaveszett. Így a helyi asztalosok a 19. század elején átvett barokkos festészeti stílust munkáikba beépítve készítették a bútorokat. A festett bútorok alap színe a zöld, ritkább esetekben a kék vagy barna (Jankó, 1893; Malonyay, 1909; Domanovszky György, 1942).

Tekintettel arra, hogy Torockó vasműves község volt, népművészetének legjelentősebb emlékei is vashól maradtak fenn. Kovácsolt vasedények, vasnyársak, ajtósarkok, pántolások, kereszthevederek, szegek, kapucsavarok, kapureteszelők, tolózárok maradtak fenn. Egyedi zárrakat találhatunk még ma is működő állapotban. A torockói házakon ma is láthatók a lakatosmunkájú és kovácsolt ablakrácsok úgy a pincék ablakain, mint néhol a felső ablakokon is (Kós, 2010a;b).

A *temetkezés* sajátos formájával találkozhatunk Torockón és Torockószentgyörgyön. A torockói temetkezés jellegzetessége a sziklasír, mellyel sem a szomszédos községekben, sem máshol az országban nem találkozhatunk. A magyarság körében nem jellemző Torockón kívül máshol a sírkamrás temetkezés. Kertekben legfeljebb a betelepült és még a köztemetőben sírral nem rendelkezők temetkeztek. A torockóiak évszázadok óta a Székelykövel szemben lévő domboldali temetőben sziklasírokba temetkeznek, melyeknek eredetét és kialakulását valószínűleg a temetőhely sajátos geológiai szerkezete, valamint a 12. században a faluba betelepített stájer bányászok temetkezési szokása határozta meg. A földbe vájt kriptákat családonként örökölték, és a temetkezés napján a rokonok, a szomszédok csak kiásták a sírbolthoz vezető bejárati részt. A temetőben nincsenek fejfák, a 19. század közepéig pajzsszerű fatáblákat állítottak, amit álló sírkövek váltottak fel. Ezek nem a sírbolt felett, hanem a bejárat előtti részen vannak elhelyezve, így megtörténhet, hogy a sírkő esetleg az alsó szomszéd sírboltja felett van. A sírkőfelirat szövege a halott személyével kapcsolatos egyszerű, vagy versbe foglalt adatközlés, gyakori benne a rövidítés. Sajátossága, hogy a megfelelő szerszám rajzával jelzi a halott foglalkozását (Ipolyi, 1929; Pál, 1973).

A TOROCKÓI HAGYOMÁNYÓRZÉS NAPJAINKBAN

Az interjúalanyok hangsúlyozták, hogy az itt élőket büszkeséggel töltik el Torockó örökségértékei. A lakosságban tudatosult az, hogy ez az értékrend, amit az őseiktől kaptak, ami őket megtartotta, amit meg kell tartani és tovább kell adni a következő generációnak.

„A torockóiak odafigyelnek az értékeikre. Főként a döntéshozók és azok, akik ebből élnek, látják a torockói örökség értékét. Az örökségértékek bármelyik területéről legyen is szó, az itt élők töreksenek azokat megőrizni és az egyes területeken túlszárnyalni egymást a megőrzésben. A jelenlegi életerős generációra érvényes ez a szemléletmód. Arra, hogy a következő generáció ezt megtanulja vagy sem, csak reményünk lehet. Nincs a véletlenre bízva ennek a viszonyulásnak az elsajátítása, tudatosan odafigyelünk arra, hogy az értékeinket a fiatal generációval is megismertessük és felismertessük. Az azonban már nem rajtunk múlik, hogy az áttörés meg fog-e történni vagy sem. Erről húsz-harminc év múlva lehet majd beszélni.” – vélekedett Torockó unitárius tisztelete.

A torockói népviseletet ünnepekkor öltik magukra az itt élők, a mindennapokban már nem hordják a viseletet – mondták a megkérdezett interjúalanyok. 1948-tól egészen 1989-ig a lakosság sok ruhadarabot eladott, volt egy erőteljes felvásárlás ebben az időszakban. Ezért kevés maradt meg belőlük és nem is lehet ezeket reprodukálni. A ruhaállomány csökkenéséhez az is hozzájárult, hogy hosszú ideig népviseletben temetkeztek az itt élők. Emellett azok az ismeretek, az a tudás, amivel a népviseletnek bizonyos elemei elkészültek, lassanként feledésbe merültek. Ezek a tényezők mind megsarcolták ezt az örökséget és emiatt az itt élők a még megmaradt régi viseletet használják, melyek között megtalálhatók akár kétszáz éves ruhadarabok is. Rendezvények alkalmával azonban ezek a ruhadarabok újra előkerülnek: a Farsangtemetés során például a torockói viseletnek látványos felvonultatása történik napjainkban is.

A népviselet megőrkítésében és dokumentálásában nagy szerepe van Klotz Miklós fotográfusnak, akinek – tizenhat évnyi gyűjtőmunkája eredményeként – 2023-ban megjelent Torockó és viselete című albuma. Emellett a Torockói Íjász Szer gondozásában 2018-ban kiadott Egy Isten, két napfelkelte, három emberöltő című könyv ugyancsak a torockói viseletet mutatja be. A könyv műfajában más, céljában azonban hasonló, mint az előbb említett kiadvány. Mindkét dokumentum megőrökíti a régi autentikus viseletet, amit ma már csak mesterségesen tartanak életben: „a torockói viselet lélegeztető gépen van ugyan, de ma is hozzátartozik a torockói örökséghez.” – mondta Torockó lelkésze.

A település hímzőskultúrája mind a mai napig él. A Torockói Unitárius Nőszövetség tagjai gyakorolják ezt a tevékenységet és a Duna Házban is szerveznek a torockói hímzéssel kapcsolatos tanfolyamokat. A különböző hímző versenyeken és kiállításokon szintén gyakorta megjelenik a torockói mintavilág, és a település néprajzi múzeumában is lehet vásárolni torockói asszonyok által készített hímzéseket. Ugyancsak a hímzőskultúra megőrzését támogatja Szentirmai Judit Magyar szöttes és varrottas munkák című tanulmánya, amelyben a szerző összegyűjtötte a torockói hímzősmintákat és a kutatómunka keretében 120-féle mintát azonosított. Nincsen végveszélyben tehát a torockói hímzőskultúra: a gyakorlói között ugyan nem találjuk meg a 20 éves korosztályt, azonban a 30 éves és a 40 éves korosztály már képviselteti magát, míg a legnagyobb arányban a 60 éves és a 70 éves korosztály vesz részt ebben a tevékenységben.

Ami a bútorfestést illeti, ez a tudás a múlt század elején elveszett, azonban az 1980-as évektől a mesterséget újjáélesztette Király Ferenc, akit Magyar Ezüst Érdemkeresztrel és a Népművészet Mestere címmel tüntettek ki 2024-ben. 2024-ben volt negyven éve annak, hogy megfestette az első bútorát. A művészt az anyai nagymamájától kapott, 1800-as években készült jegyláda indította el a torockói bútorfestés feltámasztásának útján. Hosszú évtizedeken keresztül tanulmányozta a bútorfestészetet és közben kialakította a torockói bútorfestészetbe beleillő saját jellegzetes stílusát. A Duna Házban nyaranta ma is indítanak bútorfestő tanfolyamokat és a résztvevők nem csak a torockói művészekkel (tizenkét bútorfestő művész van a településen), hanem Erdély-szerte ismert művészekkel sajátúthatják el ezt a mesterséget. Király Ferenc Magyarországon is több képzést tartott már, illetve itt is szerveznek táborokat, amikbe ő is bekapcsolódik. A szakember a torockói bútorfestészet újraélesztésével és a következő nemzedékeknek való továbbadásával napjainkban is hozzájárul a magyar népi kultúra értékmentéséhez. A torockói népművészeknél Torockó önkormányzata is a népi értékek

védelmére törekszik a fejlesztések során és erre egy példát is kiemelt a település polgármestere: „Jelenleg éppen a házzszámokat változtattuk meg a községünkben. Both Ilona bútorfestő népművészt kértük fel arra, hogy torockói motívummal fesse meg a házzszámokat. Azt szeretnénk, hogy mindkét faluban ilyen házzszámok legyenek.”

Torockónak jellegzetes a gasztronómiája is, vannak jellegzetes péksüteményei. Az ételkülönlegességekről szóló recepteket gyűjtötte össze Klotz Miklós az Eredeti torockói ételek című könyvében, mely elsőként magyar nyelven jelent meg, majd román nyelvre is lefordították.

A fent kiemelt értékek Torockó klasszikus hagyományos örökségértékei, azonban a település lelkése mindehhez hozzákapcsolja a szellemi értékeket is. „Torockóról ugyanis nem lehet úgy beszélni, hogy az unitarizmust ne kötnénk hozzá. Az unitárius vallás mindig is meghatározta az itt élők mentalitását és a gondolkodásmódját.” – emelte ki a település tiszteletese.

Míg az unitarizmus ma is a mindennapok része, a vasbányászat már csak az emlékezetben él, nincs jelen a mindennapokban. A vasbányászat emlékét őrző tárgyak, a kovácsoltvas szerszámok megtekinthetők a település múltját bemutató néprajzi múzeumban, valamint a vízimalom tulajdonosának, Both Istvánnak a gyűjteményében. A Torockói Íjász Szer Egyesület elnöke azonban kifejezte a vasbányászat nagyobb mértékű felelevenítésének szükségességét, mert ez a tevékenység a torockói élethez és a jelenlegi torockói képhez szorosan hozzátartozik. „Nem lehetett volna ugyanis ilyen szép a falu a vasbányászat nélkül és egyáltalán a népviselet sem alakulhatott volna ki és nem lett volna ilyen színes és gazdag, ha nem lett volna vasbányászat. A vasbányászat biztosította ugyanis azt a pénzforrást, aminek a segítségével el tudták készíteni a viseletet.” Az egyesület tevékeny a vasbányászat felélesztése terén is és hiánypótló szándékkal törekszik feltárni a vasbányászattal kapcsolatos emlékeket. Ennek érdekében szervezték meg 2024-ben immár harmadik alkalommal a Vaskenyér Ünnept, melynek keretében megismertetik a látogatókat a vasércolvasztással és a különféle eszközök elkészítésével. A szakember véleménye szerint azonban vannak hiányosságok a vasbányászat bemutatását illetően, és ideje lenne annak, hogy helyet kapjon például egy restaurált vagy egy újonnan elkészített régi hámor Torockón. Ezen kívül a ma már veszélyes állapotban lévő bányák és a hozzájuk vezető utak karbantartására is szükség lenne. Egyelőre azonban nem látja az indíttatást és az igényt a hivatalos szervek részéről ezek megvalósítására.

„A sziklasírokba történő temetkezés szintén szervesen hozzátartozik az itt élők mindennapjaihoz, beépült az emberek életébe, és mindaddig fog működni, amíg nem épül itt fel temetkezési kápolna és ravatalozó.” – vallja Torockó tiszteletese. Romániának az Európai Unióhoz való 2007. évi csatlakozása óta kötelező minden romániai településen ezeket kialakítani, itt azonban még nem valósult meg ez a terv. A település lelkése rámutatott arra, hogy a „temetésnek, a gyászritusnak évszázadok óta kialakult tradíciója jellemző itt és ezt nem azért tartják fent, mert be kell mutatni a látogatóknak, hanem azért, mert még szervesen hozzátartozik az életvitelhez.”

Torockó polgármestere kiemelte azokat a kiállítóhelyeket, amelyek Torockó történelmének, hagyományainak állítanak emléket: „A település önkormányzata által menedzselt néprajzi múzeumban láthatjuk a település múltját és jelenét meghatározó értékeket: a vasbányászat eszközeit, a vashól előállított termékeket, a varrottasokat, a népviseletet, a bútorfestészet emlékeit.” „...A múzeum nagy látogatottságnak örvend és a látogatók mindig elragadtatva

térnek vissza a falumúzeumból, ahol egy teljes faluképet látnak.” – mondta a településvezető. „Ezen kívül vannak olyan családok is szerencsére – mondhatnám például Vighné Koronki Ida néni családját –, akik saját gyűjteményt gondoznak. Ida néni már nem él, azonban neki van egy magánmúzeuma, amit most a lánya irányít. A család néprajzi magánmúzeumának egyes darabjait nem különböző portákról gyűjtötték össze, hanem egyetlen család mindennapi életének, ünnepeinek tárgyi emlékei töltik be a házat. A magánmúzeumban megtekinthetők festett bútorok, népviseletek, amit Ida néni lánya bemutat a turistáknak és igény szerint be is öltözteti őket népviseletbe.”

A TELEPÜLÉSRE TÖRTÉNŐ BEKÖLTÖZÉSEK

A Magyar Civil Szervezetek Erdélyi Szövetsége 2015-ben készített interjút Csécs Mártonnal, Torockó unitárius lelkészével. A tiszteletes ebben az interjúban kifejtette, hogy a korábbi években kevesen költöztek be a faluba, mert a helybéliek nem adják el lakásaikat, ragaszkodnak a családi örökséghez. Másrészt arra is vigyáznak, nehogy idegenek kerüljenek a településre. „Gyűvevénynek” tartják azokat, aki időközben a településre beköltözik. A korábbi interjút megelőző években egyedül a helyi bank épületét adták el, amit a Duna Televízió vásárolt meg és létrehozta itt a Duna Házat 2014-ben, amely jelenleg kulturális rendezvények helyszíne (Magyar Civil Szervezetek Erdélyi Szövetsége).

Jelen vizsgálatban a Király Vendégház tulajdonosa is rámutatott arra, hogy Torockó egy zárt közösség volt évekkel ezelőtt. Amikor az 1990-es évek elején felfedezték a települést a turisták, akkor is nehezen fogadta el a lakosság azt, hogy itt „betolakodók” vannak, akik esetleg még zajonganak is. Ez a szemlélet az évek során változott, azonban a mai napig látható az a tendencia, hogy nemcsak más nemzetiségűt, hanem a máshonnan érkező esetleg még magyarul beszélőt is nehezen fogadják be. Ők mindig kívülállóként fogják magukat érezni itt.

A Torockói Aktív Turizmus Egyesület elnöke azt a jelenséget emelte ki, hogy akik nem torockói lakosként házat vesznek Torockón, nem biztos, hogy be is költöznek ide: „Nem nagyon költöznek a településre, hanem inkább szezonálisan élnek itt, vagy vendéglátóegységként működtetik a házakat. Kevés olyan emberről tudunk, akik Torockóra költöztek. Vannak köztük magyarországi vásárlók, de már egyre kevesebben. A helyi vásárló is kevés, inkább azok vesznek itt házat, akik a környező városokban (főként Kolozsváron) élnek vagy azok, akik messzire elszármaztak, de valamilyen kötődésük mégis van Torockóhoz. Román vásárlók is vannak, de ritka az, hogy valaki román embernek adja el a házat. A település nem várja azt, hogy ide bárki is beköltözzön.” „Viszont, bár elég lassan, de „tolakodnak” ide a románok.” – fűzte hozzá Király Ferenc.

Torockó polgármestere úgy látja, hogy a pandémia időszaka óta a belföldi turisták száma nőtt a településen. „A járványhelyzet időszakától a román turisták egyre nagyobb érdeklődést mutatnak a település iránt, amit az is alátámaszt, hogy 2024-ben Torockó lett Románia elsőszámú turisztikai desztinációja a romániai szakírók döntése alapján. Ezen tényezők miatt egyre többen vennének itt házat is.”

Az előbbi véleményeket erősítette meg a Király Vendégház tulajdonosa is: „A lakosság nemzetiségi arányát tekintve 90%-ban magyar és 10%-ban román. Valószínű, hogy az évek

során ez is fog változni, mivel sok megüresedett házat eladnak most már más nemzetiségűeknek is. Ez egy piacgazdasági jelenség. Torockónak a hírneve, a földrajzi adottsága, a hagyományok megőrzése, valamint az 1999-ben kapott Europa Nostra-díj az ingatlanokat megdrágította és egy helyi lakos majdhogynem nem is tud megvásárolni egy eladásra kínált ingatlant.”

Azokkal a vásárlókkal és beköltözőkkel kapcsolatban, akik szezonálisan élnek Torockón és elsősorban vendéglátóegységként működtetik otthonukat, Király Ferenc fájón osztotta meg tapasztalatát: „A beköltözők egy része csak a turizmusból szeretne hasznot húzni, a településért azonban már nem vállal közösséget, a közért nem akar tenni.”

Az, hogy befogadják-e a falu az idő beköltöző embereket, Torockó tiszteletes szerint attól függ, hogy milyen nemzetiségű az ide beköltöző. A magyar nemzetiségűt szívesen látják, azonban a román nemzetiségű befogadásával megfontoltak, ugyanis Fehér megyében egyedül Torockónak van még magyar polgármestere és egy erős magyar közössége. A lelkész a magyar közösség végváraként jellemezte Torockót, mivel a környékén már szinte csak román települések vannak. Az itt élők ragaszkodnak magyar identitásukhoz és ez úgy tud hosszú távon fennmaradni, ha elsősorban a magyarokat fogadják be. A történelem során ez volt az egyetlen módja annak, hogy megmaradjanak magyarként ebben a román többségű közegben. Az itt élők ezért ápolják következetesen a magyar nyelvet és a magyar szokásokat – emelte ki a tiszteletes. Nem zárkóznak el azonban attól, aki javára van a közösségnek. – „Magyarországról is többen érkeztek már vállalkozások elindításának szándékával.”

MUNKAHELYTEREMTÉS TOROCKÓN

Torockón *a turizmus foglalkoztatja a legtöbb munkaeölt, ezen a területen általában el tudnak helyezkedni az itt élők. Ez az ágazat közel 80-90%-ban járul hozzá a munkahelyteremtéshez és a foglalkoztatáshoz a településen – emelte ki több interjúalany is. Torockó kevésbé alkalmas mezőgazdasági munkavégzésre, itt főként az állattartás jellemző a turisztikai tevékenységek mellett. Torokószentgyörgyön azonban főként a mezőgazdaságból és a virágtermesztésből származik a lakosság megélhetése.*

A torockói unitárius lelkész kifejtette, hogy az itt élők közül többen mennek külföldre dolgozni, azonban nem azzal a szándékkal, hogy külföldön végleg letelepedjenek. Ők jellemzően késő ősztől kora tavaszig külföldön dolgoznak, a keresetüket hazahozzák és itt építkeznek belőle. Azok a fiatalok azonban, akik egyetemi tanulmányokat folytatnak külföldön, és emiatt mennek el a településről, már csak kis százalékban térnek vissza, ugyanis egyetemi végzettséggel itt nem kapnak munkalehetőséget. Csak akkor tudnak elhelyezkedni, ha a családnak már van vállalkozása, vagy ha a diplomás fiatal maga indít vállalkozást. A fiataloknak azon része, aki szakmunkásként nem talál magának munkahelyet a településen, szintén elmegy külföldre és ez mind a magyarokra, mind pedig a románokra jellemző. Akik a településen maradnak, azok elsősorban kőművesként, vagy víz- és gázszerelőként dolgoznak, illetve többen a vendéglátóiparban helyezkednek el pincérként vagy szakácsként.

A Duna Ház igazgatójának véleménye szerint is kevés a munkahely Torockón. Az itt élők jellemzően Kolozsvárra, Nagyenyedre és Tordára járnak dolgozni. Bár a Duna Ház megalá-

pítása óta eltelt tíz évben örömmel tapasztalja azt, hogy egyre több panzió épült a településen – hat új panziót létesítettek az elmúlt évtizedben, a hetedik pedig a kutatás időszakában épült –, amihez a Duna Ház is hozzájárult a tevékenységével. A munkahelyteremtés elősegítése érdekében a kulturális intézmény a Magyar Turisztikai Ügynökséggel való együttműködésben tanfolyamokat indított el a turizmusban dolgozók számára. Ezek a képzések főként turizmus marketing ismereteket tartalmaznak. „Nagy lelkesedéssel vesznek részt ezeken a képzéseken a torockói vállalkozók és talán ezért is épült ennyi panzió, ami további munkahelyeket tud teremteni.” – emelte ki az igazgató.

A Torockói Aktív Turizmus Egyesület elnöke azt a tapasztalatát osztotta meg, hogy a turizmus nem feltétlenül munkahelyet teremt, hanem inkább vállalkozásokat indít el a településen. Ennek okaként a szezonalitást nevezte meg a szakember: télen kevés turista látogat ide, novembertől márciusig kevéssé látogatott a település. Ezért nehéz a turizmusban elhelyezkedni és ezért igyekeznek a vállalkozások egy turisztikai szezon alatt annyi bevételt termelni, hogy azokra a hónapokra is maradjon tartalék, amikor gyérebb a vendégforgalom. Ezzel együtt nehéz olyan munkaerőt találni, aki hajlandó csak egy szezonban dolgozni. Anynyi bevételt pedig nem tud termelni a turizmus, hogy egész évben fizetést lehessen biztosítani a munkavállalóknak. Kevés kivételt képeznek azok a nagyobb vendéglátóegységek, amelyek már tudnak munkatársat foglalkoztatni.

A Torockói Néprajzi Múzeum igazgatója szintén úgy látja, hogy a turizmus nem feltétlenül teremt több munkahelyet, azonban a meglévő munkahelyek több torockói lakosnak tudnak munkát biztosítani. „Aki akar, az tud is dolgozni. A nyári szezonban, amikor nagy a vendégforgalom, itt nincs hiány a munkalehetőségben. Főleg a nők be tudnak segíteni a vendégfogadónak a főzésben, a mosogatásban, a takarításban. Ezen kívül többen bútort festenek, varrnak, helyi termékeket készítenek.”

A Torockói Íjász Szer Egyesület elnöke a vendéglátók tapasztalatának és a családi üzletnek a fiatalok számára történő átörökítésében látja a munkahelyek folytonosságának biztosítását. Másrészt úgy véli, hogy a torockói önkormányzatnak nagyobb mértékben lehetne ösztönözni a munkahelyteremtést: egy hámor építése akár két-három embernek tudna munkahelyet biztosítani. Egy tájház létrehozása és működtetése szintén újabb munkahelyeket tudna kialakítani az egyesület elnökének véleménye szerint.

INTÉZMÉNYEK, SZERVEZETEK MŰKÖDÉSE TOROCKÓN

Arra a kérdésre, hogy *milyen intézmények, szervezetek működnek a településen*, a válaszadók az alábbi szervezeteket emelték ki: Torockó Község Önkormányzata, Torockói Unitárius Egyházközség, Sebes Pál Általános Iskola, Duna Ház, Torockói Néprajzi Múzeum, Torockói Unitárius Nőszövetség, Torockói Fúvószenekar és a román-ortodox egyház. A civil szervezetek közül a Torockói Aktív Turizmus Egyesületet, a Torockói Íjász Szer Egyesületet, a Torockói Turisztikai Desztináció Menedzsment Egyesületet, a Tóbiás Házat működtető Brassai Véndiák Alapítványt és a Szilas Egyesületet nevezték meg az interjúalanyok. A megélhetés szempontjából legfontosabb szereplők a településen a vállalkozások. A megkérdezettek alapvetőnek tartanák

az önkormányzat, az iskola, az egyház és a vállalkozók együttműködését, mert akkor lehet jövője a településnek.” – hangsúlyozták az interjúalanyok.

A Duna Ház igazgatója így vallott a torockói szervezetekről: „A torockóiak egy összetartó közösséget alkotnak, köszönhetően Csécs Márton lelkész úrnak, aki a település szellemi vezetőjeként sokat tesz a közösség összefogásáért. Az unitárius egyház gazdag programokat szervez gyermekeknek és felnőtteknek egyaránt és nem csak a templomban, hanem azon kívül is. Csécs Mártonnak például előadássorozata is van nálunk a Duna Házban. Ami nagyon meghatározó, vagy legalábbis példamutató, hogy egy fűvőszénakar és egy kis tánckör is működik Torockón. A Torockói Unitárius Nőszövetség tevékenysége is kiemelendő. Az asszonyok rendszeresen fellépnek a Duna Házban és jótékonyági süteményvásárt is szerveznek. Annak ellenére, hogy Torockó egy kb. 450 fős település, a közösségi élet jóval erősebb, mint máshol. Tanulhatnánk tőle az anyaországban is.”

Torockó tiszteletes kifejtette, hogy „a legidősebb szervezet a korát tekintve az unitárius egyházközség, azután pedig az általános iskola, az önkormányzat, a Duna Ház, illetve utána megjelennek a különféle egyesületek. Kulturális szempontból a legmeghatározóbb intézmény a Duna Médiaszolgáltató Nonprofit Zrt. által működtetett Duna Ház, amelynek hatóköre kiterjed Aranyosszélig, Tordáig, Kolozsvárig. Heti rendszerességgel zajlanak itt tevékenységek, előadássorozatok, képzések. A szervezetnek az a célja, hogy nem csak a hagyományos kultúra, hanem mindaz jelen legyen a programok között, ami a torockóiakat meghatározza. Nem csak egy valamikori érték felmutatása a fontos, hanem a valamikori értéknek a megjelenítése, a jelenléte a mindennapokban. Ha ez nincs, anélkül csonkák vagyunk” – hangsúlyozta a tiszteletes.

„Vannak szervezetek, egyesületek, amelyek arra hivatottak, hogy az itteni turisztikai lehetőségeket kihasználják főként gazdasági szempontokat tartva szem előtt. Azonban olyan szervezetek is működnek a településen, amelyeknek teljesen más a feladatuk, amelyeket azért hoztak létre, hogy továbbvigyék Torockó örökségének szolgálatát. Hosszú ideig működött a településen a magyarországi gyökerű falugondnoki szolgálat, 2023-ban azonban sajnos az egyesületet megszüntették az önkormányzat kezdeményezésére. A falugondnok által végzett tevékenységet (például a betegek látogatása, a rászorulóknak segítése) innentől kezdve részben az egyik egyházközségi alkalmazott végzi. Ezeket a feladatokat korábban mind megoldotta a falugondnokság, most azonban átvette az egyházközség, miután az egyesületet megszüntették. Jelenleg az egyesületek egy része támogatások, pályázatok révén működik, az önkormányzatnak nincs erre nagy kerete. Egy falunap vagy egy gazdanap az önkormányzat költségvetéséből valósul meg, más civil szervezetek támogatására azonban nincsen kerete az önkormányzatnak, habár ez törvényből adódó feladata lenne. A Torockói Íjász Szer Egyesület például az utóbbi években már nem kapott anyagi támogatást. Ebből adódnak nehézségek, azonban van, amikor az a jobb az embernek, ha nem halat adnak neki, hanem megtaníjták halászni és akkor jobban meg tud élni.” – mondta a tiszteletes.

Az ortodox egyház kevés szerepet vállal a település közösségi életében, ami azonban nem okoz ellentétet a hívek között Torockó tiszteletesének véleménye szerint. Torockószentgyörgyön az unitárius, a református és a katolikus egyház említhető. A lelkész a legrégebbi intézményként emlékezett meg a torockói unitárius egyházközségről, ami a 16. századtól jelen van

Torockón és mindig jelentős erőt képviselt, amit az is mutat, hogy a település hosszú ideig az „unitárius Mekka” nevet viselte. A település nyolc osztályos elemi iskoláját is egy unitárius kántortanítóról, Sebes Pálról nevezték el, aki az 1800-as években sokat tett az intézményért. Az iskola 1595-től az unitárius egyház fenntartásában működött egészen a kommunizmus időszakáig, és attól volt különleges, hogy nem csak fiú, hanem lánytagozat is működött az intézményben. Nem csak környékbeli gyermekek tanultak itt, hanem távolabbról, így például Háromszékből is érkeztek ide tanulók.

Torockó polgármestere aggodalmát fejezte ki azzal kapcsolatban, hogy az általános iskola jelenleg kevés gyermekkel működik. Amennyiben az intézmény diákságának létszáma 50 fő alá csökken, akkor a léte is veszélybe kerülhet: „Torockón két óvoda működött idáig. Ebből az egyik megszűnt 2024-ben, és így egy óvodánk maradt alig hat gyermekkel. A nyolc osztályos elemi iskolánkban is kevés gyermek tanul, ott jelenleg 50 fő körüli a létszám. 2003-ban iskolaigazgató voltam és miután már akkor látható volt a gyermeklétszám csökkenése, megkerestem Bőjte Csaba atyát és azt a javaslatot tettem neki, hogy alapítson Torockón is egy gyermekotthont, ami által a torockói általános iskola gyermeklétszámát is növelhetnénk. Miután az atya elfogadta a felkérést, az erdélyi gyermekotthonokat működtető Szent Ferenc Alapítvány megvásárolta az egyik legszebb ingatlant a Felső Piacsoron 2004-ben és ezután hamarosan felépült a Kis Szent Teréz Gyermekotthon. Az intézmény 13 gyermekkel kezdte el működését, ami aztán 30 főre bővült. Most azonban ott is jelentős mértékben csökkent a gyermeklétszám, így mára már alig hat gyermek jár az elemi iskolánkba tőlük. Viszont a nagyobb gyermekek szintén a gyermekotthonban élnek még és ők a kilencedik osztálytól kezdve már Nagyenyeden és Tordán tanulnak. A Kis Szent Teréz Gyermekotthon is hozzásegített bennünket tehát ahhoz, hogy a csökkenő gyermeklétszámot pótolni tudjuk, azonban még így is kevés a gyermeklétszám az elemi iskolában.”

„Ami még árnyalja a képet az az, hogy a Nagyenyeden működő Bethlen Gábor Kollégium diákságának létszáma tíz év alatt a felére csökkent. A szórványtérsebben az a tendencia körvonalazódik, hogy a Nagyenyedet környező falvak iskoláit fel kell számolni azért, hogy egy nagyobb létszámú intézmény tudjon működni Nagyenyeden. Én arra gyanakszom, hogy tíz éven belül ez a kedvezőtlen változás be fog következni. Már csak azért is, mert a torockói iskolában tanító pedagógusok kivétel nélkül ingáznak.” – tette hozzá Torockó esperese.

Torockó önkormányzatának tevékenységével kapcsolatban megoszlanak a vélemények: az önkormányzattól nagyobb odaadást várna el a választadók többsége. Véleményük szerint „hiányzik a koordinációs tevékenység az önkormányzat részéről és a koordinációs feladatokat mégiscsak az önkormányzatnak kellene ellátnia.” Más vélemények szerint azonban „a torockói önkormányzat sok mindent tesz a település érdekében, akar dolgozni és akarja, hogy látszódjon ezek eredménye.”

ÖSSZEFOGLALÁS

A torockóiakban erősen él az a vágy, hogy minél szélesebb körben megismertessék Torockónak az erdélyi magyarság életében betöltött valódi szerepét.

Az itt élőket büszkeséggel töltik el Torockó örökségértékei. A lakosságban tudatosult, hogy ezeknek az értékeknek az őrzése az, ami őket évszázadokon át megtartotta.

Torockó évszázadokra visszanyúló gazdag öröksége és hagyományai máig jelentős hatást gyakorolnak az itt élők életére. Ezért jelen kutatással arra kerestük a választ, hogy Torockó hogyan, milyen eszközökkel erősíti a településen élők identitását, a lakosság településhez való kötődését, továbbá hogy Torockó örökségértékei milyen hatással vannak a települési és a térségi munkahelyteremtésre, valamint a közösségépítésre.

A tanulmányban nyolc interjúalannyal készült interjú válaszait használtuk fel. Az interjúalanyok a település életét meghatározó intézmények, szervezetek vezetői és képviselői voltak.

A torockói műemlék jellegű házak védelmét az 1990-es években kezdték el megszervezni a Transylvania Trust Alapítvány megalakulását követően. Az épületek felmérése után a szakemberek megállapították, hogy a falu házainak harmada különösen értékes, több mint száz éves épület. A három évtizeden át zajló műemlékmentő munka során közel százötven ház megújulását segítette elő Budapest V. kerülete Belváros-Lipótváros önkormányzata és a Transylvania Trust Alapítvány. A támogatási program ugyan néhány éve véget ért, azonban több évtizeden keresztül ez ösztönözte az itt élőket Torockó épített örökségének tudatos védelmére és továbbörökítésére. A házak piros teteje, fehér fala és zöld ablakai tükrözik a torockói lakosság nemzeti hitvallását is.

A torockói népviseletet ünnepekkor, rendezvények alkalmával öltik magukra az itt élők, a mindennapokban már nem hordják a viseletet. Bár a torockói viselet napjainkban mesterségesen tartják életben, a torockói hímzéskultúra a mindennapok része a településen. A különböző hímző versenyeken és kiállításokon a torockói hímzésvilág gyakorta megjelenik, és a település néprajzi múzeumában is meg lehet vásárolni a torockói asszonyok által készített hímzéseket. A Torockói Unitárius Nőszövetség tagjai is gyakorolják a hímzést és a Duna Házban szintén szerveznek a torockói hímzéssel kapcsolatos tanfolyamokat. Ami a bútorfestést illeti, ez a tudás a múlt század elején elveszett, azonban a mesterséget az 1980-as évektől újjáélesztette Király Ferenc, akit Magyar Ezüst Érdemkeresztrel és a Népművészet Mestere címmel tüntettek ki 2024-ben. A Duna Házban is indítanak nyaranta bútorfestő tanfolyamokat, ahol nem csak a torockói művészek, hanem Erdély-szerbe ismert művészek segítségével sajátíthatják el ezt a tevékenységet az érdeklődők. Torockónak jellegzetes a gasztronómiája is, vannak jellegzetes péksüteményei. A torockói ételek receptjeit a családok és a civil szervezetek őrzik. Torockó három vendéglátóhelyén, több szálláshelyén, valamint a rendezvények alkalmával ezeket az ételeket meg is lehet kóstolni. A temetkezés módja is sajátos a településen. A torockói temetkezés jellegzetessége a sziklasír, mellyel sem a szomszédos községekben, sem máshol az országban nem találkozhatunk. Az előbb említett kézzel fogható örökségértékek mellett Torockóról nem lehet úgy beszélni, hogy ne ejtenénk szót az unitarizmusról, ami mindig is meghatározta az itt élők gondolkodásmódját és mentalitását. A település másik meghatározó szellemi értéke a vasbányászat emlékeihez kapcsolódik.

A lakosság identitását vizsgáló témakörben az interjúalanyok kifejtették, hogy a korábbi években kevesen költöztek be a településre, mert a helybéliek nem adták el a lakásaikat, ragaszkodtak a családi örökséghez. Az idelátogató turistákat is nehezen fogadta el kezdetben a lakosság. Bár ez a szemlélet az évek során változott, azonban a mai napig látható az, hogy

nemcsak a más nemzetiségűt, hanem a máshonnan érkező magyarul beszélőt is nehezen fogadják be a torockói lakosok. Ennek ellenére piaci okok miatt több megüresedett házat adnak ma már el más nemzetiségűeknek, többek között román vásárlóknak is. Torockó hírneve, földrajzi adottsága ugyanis felértékelte és megdrágította a torockói ingatlanokat, ezért a helyi lakosok ma már nehezen tudnak megvásárolni egy eladásra kínált ingatlant. Ez a tendencia egy ellentmondást is magában hordoz, hiszen az itt élők ragaszkodnak a magyar identitásukhoz, és ezt úgy tudják hosszú távon fenntartani, ha magyar nemzetiségűeket fogadnak be. A történelem során ez volt az egyetlen módja annak, hogy megmaradjanak magyarként ebben a román többségű közegben.

Torockón a turizmus a település legfontosabb foglalkoztató és munkahelyteremtő ágazatává vált, 80-90%-ban járul hozzá a munkahelyteremtéshez. A turizmus szezonális jellege következtében elsősorban nyáron látogatott a település, télen azonban kisebb a vendégforgalom. Ebből adódóan nehéz olyan munkaerőt találni, aki tud és hajlandó szezonálisan munkát vállalni. A kiszámíthatóbb megélhetés reményében az itt élők egy része ezért Kolozsváron, Nagenyeden és Tordán dolgozik, egy részük pedig külföldre megy dolgozni, hogy azután a keresetét hazahozza.

Az interjúalanyok több olyan szervezetet és személyt is megneveztek, melyeknek szerepük van Torockó életének formálásában. Ezen szervezetek és személyek közül meghatározó szerepe van Torockó unitárius tiszteletesének, aki a település szellemi vezetőjeként sokat tesz a közösség összefogásáért. Az unitárius egyházközség mellett jelentős tevékenységet lát el a Duna Ház a kultúra- és közösségszervezésben. Az egyesületek, a múzeumok és a kiállítóhelyek, valamint a vállalkozások főként arra hivatottak, hogy az itteni turisztikai lehetőségeket hasznosítsák a gazdasági és a kulturális szempontokat szem előtt tartva. Torockó önkormányzatának tevékenységével kapcsolatban azonban megoszlanak a vélemények. Az önkormányzattól nagyobb odaadást várna el az interjúalanyok többsége. Más vélemények szerint azonban a torockói önkormányzat sok mindent tesz a település érdekében.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Bagdán Zsuzsanna (2021): Torockó – az egy Isten és a két napfelkelte faluja. *Képmás Magazin*, október 26. Elérés: <https://kepmas.hu/hu/torocko-az-egy-isten-es-ket-napfelkelte-faluja> Utolsó letöltés ideje: 2024. február 20.
- Basa Emese (2024): Elismerés: Torockót tekintik Románia elsőszámú turisztikai célpontjának. *Maszol*, február 15. Elérés: <https://maszol.ro/belfold/Rangos-turisztikai-elismeresben-reszesult-Torocko> Utolsó letöltés ideje: 2024. február 20.
- Borbély István (1927): *Régi Torockó*. Minerva Irodalmi és Nyomdai Műintézet Részvénytársaság, Kolozsvár.
- Csiki Judit (2023): Ahol kétszer kel fel a nap: Torockó, az élő skanzen. *Meglepetés*, január 10. Elérés: <https://meglepetes.hu/riportok/2023/01/10/ahol-ketszer-kel-fel-a-nap-torocko-az-elo-skanzen/> Utolsó letöltés ideje: 2024. július 19.
- Domanovszky György (1942): *Magyar parasztbútor*. Officina Kiadó, Budapest.
- Erdélyi Értékek Tára. Kriza János Néprajzi Társaság. Elérés: <http://www.kjnt.ro/ertektar/ertek/torocko-epített-oroksege-1> Utolsó letöltés ideje: 2024. február 07.
- Ferencz Kornélia – Palotay Gertrúd (1940): *Hímzőmesterség*. Kókai Lajos kiadása, Budapest.
- Furu Árpád (1999): A torockói értékvédő program. *Művelődés*, 52. évfolyam, 3. szám, 2–4.

- Furu Árpád (2000): Torockó népi építészeti öröksége. Torockó értékvédő program. *Korunk*, 11. évfolyam, 5. szám, 83–90.
- Furu Árpád (2012): *Torockó Értékvédő Program*. Elérés: <https://www.transylvaniatrust.ro/hu/> Utolsó letöltés ideje: 2024. február 09.
- Furu Árpád (2015): Adalékok Aranyosszék népi építészetének kutatásához. *Művelődés (melléklet)*, 2. szám, 22–25.
- Furu Árpád (2017): Építészeti örökség, értékvédelem, közösségépítés Torockón. *Korunk*, 28. évfolyam, 11. szám, 21–30.
- Furu Árpád (2018): Népi építészeti inventarizáció és örökségvédelem a Székelyföldön (1989–2017). In: Jakab Albert Zsolt – Vajda András (szerk.): A néprajzi örökség új kontextusai. Kriza János Néprajzi Társaság, 79–100.
- Furu Árpád – Szabó Bálint – Fejérdy Tamás (2006): *Műemlékvédelem Torockón*. Utilitas Kiadó, Kolozsvár.
- Hantz Lám Irén (2003): *Torockó útikalauz*. Erdélyi Híradó Könyv- és Lapkiadó, Kolozsvár.
- Hegedüs Csilla (2015): *Torockó épített örökségének a Hungarikumok Gyűjteményébe történő felvételéhez*. Kolozsvár.
- Hegedüs Csilla – Újvári Dorottya (2017): Ezer éve Erdélyben, száz éve Romániában. *Korunk*, 28. évfolyam, 11. szám, 8–10.
- Ipolyi Arnold (1929): *Magyar Mythologia 1-2*. Magánkiadás, Budapest.
- Keszeg Vilmos (2006): Aranyos-vidék. In: Keszeg Vilmos – Szabó Zsolt (szerk.): *Aranyos-vidék magyarsága*. Kriterion, Bukarest, 66–80.
- Keszeg Vilmos (2015): Aranyos-vidék: az arculatát veszítő régió. *Művelődés (melléklet)*, 2. szám, 3–7.
- Klotz Miklós (2023): *Torockó és viselete. Fotóalbum*. Magánkiadás.
- Kós Károly (2010a): Vasművesség. In: Kós Károly – Szentimrei Judit – Nagy Jenő – F. Halay Hajnal – Furu Árpád: *Torockói népművészet*. Kriterion Könyvkiadó, Kolozsvár. 19–60.
- Kós Károly (2010b): Torockói kovácsmunkák. In: Kós Károly – Szentimrei Judit – Nagy Jenő – F. Halay Hajnal – Furu Árpád: *Torockói népművészet*. Kriterion Könyvkiadó, Kolozsvár, 61–86.
- Jankó János (1893): *Torda, Aranyosszék, Torockó magyar (székely) népe. Néprajzi tanulmány*. Magyar Földrajzi Társaság, Budapest.
- Orbán Balázs (1868): *A Székelyföld leírása*. Nyomtatott Panda és Frohna Könyvnyomdája, Pest.
- Makkay József (2023): A kétszer felkelő nap vonzereje sem orvosolja a festői szépségű Torockó gondjait. *KronikaOnline*, augusztus 19. Elérés: <https://kronikaonline.ro/erdelyi-hirek/a-ketszer-felkelo-nap-vonzereje-sem-orvosolja-a-festoi-szepsegu-torocko-gondjait#> Utolsó letöltés ideje: 2024. február 20.
- Malonyai Dezső (1909): *A magyar nép művészete II. kötet – A székelyföldi, a csángó és a torockói magyar nép művészete*. Franklin-Társulat, Budapest.
- Nagy Jenő (1957): *A torockói magyar népi öltözet*. Állami Irodalmi és Művészeti Kiadó, Bukarest.
- Pál András (1973): A torockói sziklasírok. *Keresztény Magvető*, 79. évfolyam, 2. szám, 92–97.
- Szentimrei Judit (1997): *Torockói varratosok*. Kriterion, Bukarest.
- Tamáská Máté (2015): Torockó felfedezései. A műemléki tér szociográfiája. Kriterion Kiadó, Kolozsvár. Elérés: http://real.mtak.hu/24949/1/Torocko_felfedezesei_A_u.pdf Utolsó letöltés ideje: 2024. február 13.

EGYÉB FORRÁSOK

- A világörökség listájára kerülhet az erdélyi Torockó. Ma7, 2012. február 14. Elérés: <https://ma7.sk/kozelet/a-vilag-orokseg-listajara-kerulhet-az-erdelyi-torocko> Utolsó letöltés ideje: 2024. február 20.
- Magyar Civil Szervezetek Erdélyi Szövetsége. Elérés: <https://civilportal.ro/ertekmentes/torocko/> Utolsó letöltés ideje: 2024. február 08.
- Torockó. Elérés: <https://torocko.eu/> Utolsó letöltés ideje: 2024. február 12.
- Torockó épített öröksége. Hungarikumok Gyűjteménye. Elérés: <https://www.hungarikum.hu/hu/content/torock%C3%B3-%C3%A9p%C3%ADtt-%C3%B6r%C3%B6ks%C3%A9g-0> Utolsó letöltés ideje: 2024. július 15.
- Torockó Értékvédő Program. Elérés: <http://www.transylvaniatrust.ro/hu/program/torocko-ertekvedo-program/#> Utolsó letöltés ideje: 2024. február 13.

- Torockó község 2021-es népességszáma. 3. táblázat. Elérés: <https://www.recensamantromania.ro/rezultate-rpl-2021/rezultate-definitive-caracteristici-demografice/> Utolsó letöltés ideje: 2025. január 06.
- Torockó Kulturális és Egészségvédő Egyesület. Elérés: <https://www.torockoegyesulet.hu/> Utolsó letöltés ideje: 2025. január 09.
- Torockói viselet. Kézikönyvtár. Magyar Néprajzi Lexikon. Arcanum. Elérés: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-neprajzi-lexikon-71DCC/tty-73D7D/torockoi-viselet-73F34/> Utolsó letöltés ideje: 2024. február 13.
- Transylvania Trust: Torockó rövid története. Elérés: <https://www.transylvaniatrust.ro/hu/turistaterkep/torocko-rovid-tortenete/#> Utolsó letöltés ideje: 2025. január 09.

JEGYZETEK

- ¹ Megjegyzés: a Román Statisztikai Hivatal csak községi (több települést magába foglaló) szinten gyűjti a népességszámokkal kapcsolatos adatokat. A Torockó községet alkotó két település népességszámára vonatkozó adatokat az interjúk alapján hivatkozunk.
- ² Megjegyzés: a FIJET (Fédération Internationale des Journalistes et Écrivains du Tourisme) 1954-ben jött létre Párizsban, azzal a céllal, hogy a turizmussal foglalkozó írók és újságírók, a világ érdekes helyszíneit bejárva, javaslatokat tegyenek ezek felkeresésére, és ezáltal hozzájáruljanak az illető települések népszerűsítéséhez és gazdasági fellendüléséhez. Ennek a szervezetnek a romániai fiókja ítélte oda Torockónak a díjat (Basa, 2024).
- ³ Fersing: Erdélyben a fehér vászon- vagy gyolcsszoknya és az alsószoknya neve, de Alsó-Fehér megyében ez a szó kék-piros gyapjúszóttas szoknyát jelentett. A kösnyős fersing a fersingnek mellénnyel egybeszabott torockói változata. Első előfordulása 1710 körüli. (Fersing. Magyar Néprajzi Lexikon).
- ⁴ Islóg: apró „arany, ezüst”, ritkábban más színű, vékony fémkorong, amelyet a női öltözetdarabokon a hímzés közé vagy fölé (tetejébe), ritkábban magukban egymás mellé varrnak. (Islóg. Magyar Néprajzi Lexikon)